

Галина БЗУНЬКО,

orcid.org/0000-0001-7740-1230

кандидат історичних наук,

доцент кафедри суспільних наук

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

(Івано-Франківськ, Україна) *rikcardi_g@ukr.net*

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА БОРОТЬБА НАВКОЛО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ПИТАННЯ В 1784–1914 РР. (КІНЕЦЬ XVIII–ПОЧАТОК XX СТ.)

У статті зазначено, що розбудова української держави, національно-культурне відродження, виховання національно свідомих та високоінтелектуальних громадян потребує постійного вдосконалення системи освіти в Україні. Беззаперечним є те, що першочергової уваги в цьому процесі вимагають соціально-економічні, політичні, фахові та культурні проблем вищої школи.

У цьому зв'язку наукову цінність, пізнавальне і певне прикладне значення має політика австрійського уряду у сфері вищої освіти в Галичині і на Буковині у 1867–1914 рр. Актуальність дослідження цієї теми зумовлено необхідністю всебічного аналізу та наукового узагальнення історичного досвіду урядів Австро-Угорщини щодо реформування вищої освіти в досліджуваному регіоні. Критичне осмислення уроків минулого, їх врахування сприятиме пошукам оптимальної моделі університетської освіти України на даному етапі, вдосконаленню наявної системи освіти, яка була б міцною на усіх її структурних рівнях і виконувала б покладені на неї державою функції.

Звернення до вивчення даної проблеми зумовлено недостатнім рівнем розвитку наукових досліджень різних аспектів освітньої політики австрійського уряду зазначеного періоду, необхідністю переосмислення нашого минулого, висвітлення його на основі нових методологічних підходів. Поява нових спеціальних наукових досліджень може допомогти всебічно та об'єктивно висвітлити соціальні, суспільно-політичні та національно-культурні процеси в Галичині і на Буковині в другій половині XIX – на початку XX ст., ініціювати розробку актуальної і не достатньо вивченої теми, виявити, систематизувати низку джерел, висунути та обґрунтувати концептуальні підходи для інтерпретації основних закономірностей та результатів освітньої політики Габсбургів загалом та в Галичині і на Буковині зокрема.

Отже, актуальність вивчення цієї проблеми зумовлена насамперед необхідністю зваженого та об'єктивного дослідження історії політики урядів Австро-Угорщини у сфері вищої освіти в зазначеному регіоні в 1867–1914 рр. Актуальність теми статті визначається також і тим, що названа проблема ще не стала предметом спеціального дослідження у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Без наукової розробки даної вищої освіти діяльність центральних і крайових влад щодо створення вищих навчальних закладів, Польсько-Українське протистояння в розвитку освіти тощо як інтегральної частки не тільки вітчизняної, але й історії Австрії та Польщі, матимуть неповний характер.

Ключові слова: *єзуїтська Академія, Львівський університет, Міністерство освіти і віросповідання.*

Halyna BZUNKO,

orcid.org/0000-0001-7740-1230

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor of Social Sciences

of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *rikcardi_g@ukr.net*

THE UKRAINIAN-POLISH STRUGGLE OVER THE UNIVERSITY ISSUE IN 1784–1914 (END OF XVIII CENTURY – BEGINNING OF XX CENTURY)

The development of the Ukrainian state, is the national and cultural revival, education nationalnational and highly intelligent citizens requires constant improvement of the educational system in Ukraine. Unconditional is that priority in this process require socio-economic, political, professional and cultural problems of higher education.

In this connection, scientific value, educational and a practical value is the policy of the Austrian government in the sphere of higher education in Galicia and Bukovina in 1867–1914 pp. The relevance of the study of this subject due to the need for a comprehensive analysis and scientific generalization of the historical experience of the governments of Austria-Hungary to reform higher education in a study area. Critical thinking lessons of the past, Their recognition would facilitate the search for the best models of University education in Ukraine at this stage, to improve the existing system of education, which would be durable at all its structural levels, and would perform its state functions.

Appeal to the study of this problem is the insufficient level of development of scientific research on various aspects of educational policy of the Austrian government specified period, the need to rethink our past, lighting it on the basis

of new methodological approaches. The emergence of new specialized research can help to comprehensively and objectively cover the social, political and cultural processes in Galicia and Bukovina in the second half of XIX – early XX century, to initiate the development of relevant and not sufficiently studied the subject, to identify, systemize a number of sources to propose and justify conceptual approaches to interpret the main principles and results of educational policy of the Habsburgs in General and in Galicia and Bukovina in particular.

Therefore, the relevance of studying this problem is primarily due to the need for a balanced and objective study of the history of the policy of the governments of Austria-Hungary in the field of higher education in the region in the years 1867–1914 the relevance of the topic of the article is also fact that the said problem has not yet become the object of special research in domestic and foreign historiography. Without scientific development of this higher education, the Central and provincial authorities on the establishment of higher education institutions, the Polish-Ukrainian confrontation in the development of education, etc. as an integral part not only of domestic, but of the history of Austria and Poland, will not have the full character.

Key words: Jesuit Academy, Lviv University, Ministry of Education and Religion.

Постановка проблеми. Освіта незалежної України потребує значних змін і реформування, відповідно, і фахової підготовки спеціалістів, і утвердження їхніх прав. Цій проблемі присвячена дана стаття.

Аналіз досліджень. Боротьбі українців за свій університет було присвячено багато наукових публікацій як минулого, так і сьогодішнього століття. Назвемо таких авторів, як К. Левицький, А. Барвінський, С. Дністрянський, М. Кугутяк, В. Качмар, В. Благий та інші. Досить змістовними є і матеріали УДІАУ у м. Львові, які допомогли відтворити тогочасні події, зокрема боротьбу українських студентів за свій університет.

Мета статті. У статті автор поставив за мету дослідити процес створення Львівського університету і боротьбу українських студентів та парламентарів з поляками за свій заклад вищої освіти.

Виклад основного матеріалу.

У зв'язку із процесами, які відбуваються в духовній сфері сучасної України, стає гострою потреба докладного переосмислення і об'єктивного висвітлення історії розвитку української освіти в умовах планування Габсбургської монархії. Незважаючи на те, що українські історики так чи інакше досліджували цю проблематику на основі сьгодні доступних документів і матеріалів з архівних збірок, є можливість більш докладно трактувати це питання.

Університетське питання для української спільноти в Габсбурзькій імперії було в першу чергу політичним. Об'єктивно оцінити його вагомість і значення можливо звернувшись до маловивчених сторінок історії, насамперед до заснування цієї інституції. Спочатку цей навчальний заклад появився як єзуїтська Академія, яка ніколи не затверджувалась сеймом, як того вимагали сеймові конституції.

Проти цього навчального закладу виступила вся польська суспільність у XVII–XVIII ст. Йосиф II замість Академії у 1784 р. надав право знову відновити Львівський університет. Офіційна влада

відкриття цього навчального закладу репрезентувала як захід для забезпечення культурних потреб українського населення. Отже, ще з 1784 р. Університет повинен був забезпечити певні освітні й культурні потреби українців, а польські провідні кола вважали цей заклад осередком для розвитку польської науки. Тому навколо університетського питання із самого початку його виникнення точилася гостра й безкомпромісна українсько-польська боротьба.

Складні процеси вирішення університетського питання стимулювались і періодично декларувались політичним становищем Галичини у складі Габсбургської монархії.

Після роздробу Річі Посполитої Галичина за її першим поділом стала частиною Габсбургської імперії, що дещо покращила її соціально-економічний статус. Разом із тим у краї загострились суспільно-політичні протистояння у зв'язку із посиленням польських впливів. Уже в 1848 р. влада у Галичині переходить до рук польської шляхти і аристократії. Їхнім репрезентом став цісарський намісник граф А. Голуховський, який, реалізуючи автократичну політичну акцію Відня, отримав широкі повноваження, включаючи і нагляд за дотриманням законів, за станом освіти і релігії у провінції. Він мав значні можливості для різних маніпуляцій і зрештою доклав чимало зусиль, щоб ополячити і економічно закабалити українське населення Східної Галичини. Польський політичний провід розглянув Галичину як згуртування сил для відродження незалежної польської держави. Власне це й стимулювало його негативне ставлення до будь-яких проявів українсько-національного політичного чи культурного руху.

Зусилля намісника і місцевої адміністрації опанованої поляками призвели до важкого становища в освіті. Так, посилилось витіснення української мови з початкової та середньої школи. Остаточну денаціоналізацію та ополячення галицьких українців мали завершити заходи А. Голуховського,

на спрямовані переведення української мови на латинський алфавіт. Проте цей план викликав рішучий протест громадськості і згодом був відмінений.

Курс на ополячення українського населення Східної Галичини польські провідники поєднували з пропагандою ідеї етнічної єдності українців і поляків. Намагаючись відновити традиції Руського Собору, польські ідеологи поширювали гасла триєдиної Польщі, України і Литви (Кугутяк, 1993:43).

У 1861 р. вступила в дію нова австрійська конституція, яка легітимізувала об'єднання українських і польських земель в єдиний коронний край Галичини і Володимирі з князівством Освенцім і Затор та великим князівством Краківським. Цим державним актом було злучено галицьких українців і поляків в одну адміністративну одиницю з різними різнорідними національними областями. До того ж виборча ординація, побудована на куріальній системі, зробила українців національною меншістю порівняно з поляками.

До політичного посилення польського впливу в Галичині дійшло у 1867 році, коли Габсбурги, зазнавши поразки у війні з Прусією, змушені були піти на компроміс з угорським і польським проводом і на політичній карті Європи появилася Австро-Угорська імперія. У Галичині влада обіцяла віддати українське поселення під повний політичний контроль поляків, які зобов'язувались всіляко підтримувати віденський уряд.

Польські політичні діячі спритно використали надані їм центральною владою широкі повноваження. Заповнивши структури державної і крайової адміністрації, поляки активно формували кадри і заклади основи для майбутньої польської держави. Здійснювався інтенсивний процес ополячування місцевого населення.

У 1866 р. польська сеймова більшість ухвалила закон про навчання польською мовою у початкових і середніх школах, крім того, вона стала крайовою і урядовою.

Для підриву і придушення будь-яких проявів національно-політичного і духовного життя галицьких українців польські чиновники і адміністративна влада почали наступ на культурні, соціальні та політичні права українського населення.

Відповідний тиск було здійснено і на вищі навчальні заклади, зокрема на Львівський університет, який поляки намагались використати для розвитку своєї науки.

Університетське питання у Східній Галичині мало тривалу історію. 20 січня 1661 р. завдяки заходам єзуїтів польський король Ян Казимир

видав диплом, у якому королівською волею зрівняв нову інституцію у правах та привілеях з Ягайловською Академією у Кракові. Правда, на її заснування потрібна була згода не тільки самого короля, а й ради коронних станів. При такому розвитку подій Краківська Академія вважала фінансування вищого освітнього закладу порушенням своїх прав і тому виступила з протестом проти його заснування. Проти також виступила Замойська інституція і Львівська римо-католицька Капітула. За винятком 4 єпископів (Пражмовського, Тшебїцького, Сарновського, Уейського) решта єпископату і всі капітули були на стороні Краківської Академії (Барвінський, 1917:5).

Невдовзі, у 1662 р., на одному із сеймів польська палата взагалі відкинула проект заснування вищого навчального закладу у Львові значною більшістю голосів, а в сенаті тільки 4 вищезгаданих єпископів проголосували за це.

Отже, сейм не прийняв диплому Яна Казимира. Між тим єзуїти домагалися затвердження привілею на Львівську Академію папи Александра VII. Меморіал було підписано 4 єпископами і одним сенатором.

У документі зазначалось, що цей заклад заснувати прагне сам король і весь народ. Такі наміри дуже обурили шляхту, яка у відповідь разом із Краківською Академією й шляхтою подали папі контр меморіал. Александр VII відреагував на це відмовою (затвердити привілей на Львівську Академію).

У 18 ст. знову відновлюється боротьба проти єзуїтів і їхньої Академії у Львові. Краківська інституція з допомогою шляхти домоглася у короля Августа II у 1706 р. інгібіційного рескрипту, який забороняв єзуїтським школам надавати академічні степені.

До того ж особливо неприємним для єзуїтів було те, що папа Климент XIV 21 листопада 1773 р. розпустив їх орден.

Фактично Львівська Академія заснована Яном Казимиром у 1661 р. була інституцією нелегальною, бо, по-перше, ніколи не була затверджена сеймом, як того вимагали сеймові конституції; по-друге, хоча у 1758 р. була затверджена королем, уже в 1763 р. монарх наказав її закрити; по-третє, хоча у 1759 р. отримала папське затвердження, однак римський трибунал відхилив це; по-четверте, більшість польського суспільства у XVII–XVIII ст. відкрито виступала проти цього закладу.

Після I поділу Польщі австрійський уряд намагався підняти рівень освіти у Галичині. Зокрема, Марія-Терезія мала на меті створити у Львові

університет на зразок Віденського. У зв'язку із надзвичайними труднощами в розвитку системи шкільної освіти такі заходи не були здійснені. Пізніше цей задум вплив у життя син Йосиф II, який прагнув дещо покращити освітній стан у Галичині. Для цього за роки його правління після конфіскації церковних маєтків було засновано шкільний фонд, з якого видавали гроші на утримання шкіл (Полонська-Василенко, 1992:375). Цікавим є те, що впродовж XIX ст. Йосиф II вважався фундатором Львівського університету, який почав діяти з 1784 р.

Засновуючи цей університет, імператор вирішив знайти для нього нове приміщення. 30 червня 1783 р. він повідомив, що в Тринітарському монастирі будуть знаходитись львівські школи: нормальні, латинські і академічні. Директором з 29 липня 1783 р. цісар розпорядився, по Тринітарах, де раніше був суд (Барвінський, 1917:17). Отже, Йосифінський університет не мав нічого спільного з єзуїтським будинком, а через те відпадав перший аргумент відносно того, що згаданий університет був конституацією Львівської Академії.

Промовистим фактом є те, що ботанічний сад Йосифінського університету не мав нічого спільного з єзуїтським ботанічним садом. Декретом з 29 липня 1784 р. Йосиф II розпорядився, щоб город знесеного монастиря о. Місіонарів, де була санітарія для римо-католиків, служив як ботанічний сад. Коли було засновано Львівський університет, скасовувалися і єзуїтські теологічні виклади. Натомість найвищою постановою від 15 червня 1776 р. передбачалося створити 3 теологічні кафедри: 1) кафедру викладу святого Письма і церковної історії; 2) кафедру догматичної теології; 3) кафедру моральної і пасторальної теології.

Відкриття у Львові вищого навчального закладу мало, як це передбачалось, задовольнити культурні і освітні потреби українського населення Галичини. Власне тому навіть через 3 роки заснування університету поряд із лекціями на латинській читались лекції і українською мовою.

Проте в 1810 р., внаслідок безперервних наклепів поляків, що нібито в університеті ведеться викладання російською мовою, українська мова була скасована. Сам університет у 1815р. було закрито, а через 2 роки знову відкрито. Однак навчання до 1824 р. велось тільки латинською, а потім і німецькою мовами (Dnistranskyi, 1907:372).

Винятком стало утворення кафедри польської мови і літератури в 1817 р., однак вона вперше була зайнята тільки у 1822 р. (Stenographische Protokolle uber die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Osterreichischen Reichsrates im Jahre, 1901:6933)

У 1849 р. українська мова знову була введена у Львівському університеті. Тоді ж відкрилася кафедра української мови та літератури, а також теологічний факультет з кафедрою Пастеральної теології, де викладання велось українською мовою. Імператорським розпорядженням від 23 березня 1862 р. були засновані з українською мовою викладання на юридичному факультеті – кримінальне і цивільне право (Javolenus, 1903: 372). 21 жовтня 1862 р. було відкрито на юридичному факультеті 2 відділи, один – для кримінального права, інший – для австрійського цивільного процесу.

Із введенням парламентської конституції в Австрії почався новий період в історії Львівського університету. Зокрема, ст. 19 державного закону про загальні права громадян від 1867 р. гарантувала рівноправність усіх мов у школі, суспільному житті. Поряд із вивченням двох державних мов потрібно було організувати громадське навчання для отримання необхідної середньої освіти з рідної мови (Bernatzik, 1911:426).

Розпорядженням Імператора від 4 липня 1871 р. вводилось читання університетських лекцій на українській і польській мовах. Хоча насправді поляки посіли майже всі кафедри і наполегливо спольщували університет. Цьому сприяло й те, що в основу імператорського рішення від 27 квітня 1879 р. було покладено принцип, який вводив польську мову, як офіційну, у Львівському університеті, хоч письмову заяву чи усне прохання в університет можна було подавати українською мовою (Dnistrianskyi, 1907: 45).

Так із року в рік посилювався польський тиск на університет. Усі протести українських студентів залишалися поза увагою. Користуючись такою нагодою, поляки намагались перетворити університет виключно для розвитку польської освіти і науки.

У боротьбі за рівноправність у Львівському університеті Головний відділ Товариства «Прогресіти» у Львові звернувся з вигодою до уряду про заснування кафедри рідної історії. Це домагання було справедливим, бо в університеті вже діяли кафедри польської історії і польського права. Для виконання цього завдання за цісарським наказом від 12 жовтня 1892 р. запросили професорську колегію філософського факультету. Група професорів подала міністерству освіти у Відні докладний рапорт від 7 червня 1893 р., у якому пропонувала 2 кандидатури на професора кафедри української історії у Львівському університеті. Одним із кандидатів був професор Київського університету В. Антонович. Другим претендентом на цю посаду був магістр історії та стипендіат даного

закладу, учень В. Антоновича – М. Грушевський (Державний архів, фонд 26:510).

Професор В. Антонович не зміг прийняти запропоновану посаду, у зв'язку із сімейними обставинами, тому запропонував М. Грушевського.

Кандидатура М. Грушевського спричинила нові труднощі, оскільки новий кандидат не мав докторанту і був тільки магістром історії. У владних колах було піднято питання про віросповідання і громадянство кандидата. Врешті-решт справу вдалось залагодити успішно. Журнал «Правда» про це повідомив: «У суботу 21 квітня 1894 р. дістала наша редакція телеграфічну звістку, що найвищою постановою п. М. Грушевський іменованний звичайним професором руської кафедри історії у Львівському університеті» («Правда», 1894, випуск XII).

Восени 1894 р. М. Грушевський приїхав до Львова, щоб приступити до викладацької роботи і вже 12 жовтня прочитав першу лекцію, на якій була присутня велика кількість молоді. Це було переконливим свідченням того, що заснування кафедри історії у Львівському університеті було визначною подією для галицьких українців.

Історична наука, якою керував М. Грушевський, сприяла зміцненню національної свідомості молодого покоління і визначила орієнтири національного розвитку українського народу (Барвінський, 1925: 13).

Проте університетська адміністративна влада не брала до уваги вимоги галицьких студентів, і за участь їх у мітингах та демонстраціях притягала до суворої відповідальності. Про це свідчить лист ректора Львівського університету галицькому наміснику у Львові, де йдеться про міри покарання студентів університету, які брали участь в антиурядових мітингах академічної молоді міста 9 і 10 березня 1889 р. У листі також зазначалось, що академічний сенат проведе дисциплінарне розслідування проти тих слухачів університету, які порушили 7 параграф дисциплінарного статуту університету, брали безпосередню чи навіть активну участь у цьому мітингу, були його організаторами і доповідачами. (Центральний архів: 43)

Після завершення розслідування академічний Сенат 21 березня 1889 р. розглянув справу 11 студентів, які знаходились під арештом і порушували дисциплінарний університетський статут і ухвалив: 1) Будзиновського В., студента філософського факультету, і Каспарека Т., студента права і політичних наук, виключити з університету на 3 семестри, починаючи з літнього семестру 1888/89 навчального року; 2) Ляковицькому

Б., Подковичу С., Трильовському К., слухачам факультету права і політичних наук, оголосити сувору догану від імені ректора університету з попередженням, що в разі будь-якого непослуху вони будуть назавжди виключені з числа студентів; 3) Макаровича В. і Гумпловича М., студентів права і політичних наук, попередити від імені декана факультету (ЦДІАУ: 43–45)

Ухвала адміністрації університету була вручена вище згаданим особам 23 березня 1889 р. об 11 годині ранку в секретаріаті університету. У той час у коридорі перед секретаріатом зібрались декілька десятків студентів, які привітали арештованих вигуками «ура», а потім із піснями вирушили у центр міста.

Але на цьому не закінчилась боротьба студентів за свої права і вільний університет.

8 жовтня 1901 р. у Львові відбулися загальні збори українських студентів, на яких обговорювалось університетське питання. У виснажливих дискусіях зібранням було одностайно прийнято резолюцію з вимогою українських студентів вільного університету.

Польські провідні кола були проти заснування українського університету, тому що в такому випадку українська наука досягла б високого рівня. Через це ще більше загострились відносини в університеті.

19 листопада 1901 р. відбулася демонстрація 600 українських студентів у Львівському університеті, які знову вимагали створення українського університету. Безпосередньою причиною цієї демонстрації стало те, що декан Твардовський заборонив українському професорові М. Грушевському заповнювати книгу доповідей українською мовою. З 19 листопада 1901 р. кожного дня у Львові відбулися демонстрації українських студентів. Ю. Романчук у палаті депутатів від імені української громадськості повідомив про необхідність заснування українського університету: «В останні місяці у Львівському університеті відбуваються конфлікти між русинськими професорами, а також русинськими студентами, з однієї сторони, і університетською адміністрацією, з другої, через офіційний статус польської мови. Потрібно прискорити прийняття в палаті депутатів законопроекту про необхідність створення українського університету...» (Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Osterreichischen Reichsrates im Jahre, 1901:13)

29 листопада 1901 р. в імперському парламенті українські депутати Ю. Романчук, О. Барвінський подали міністрові освіти цю справу.

Сенат Львівського університету вів розслідування справ щодо згаданих демонстрацій. У результаті 2 українських студентів було виключено негайно, а 3 інших мали виключити через один семестр (Левицький, 1926:357).

3 грудня 1901 р. до ректора прибула делегація українських студентів із заявою про те, що вони залишають Львівський університет і не повернуться до тих пір, поки всі українські студенти не будуть поновлені разом.

Крім того, делегація відвідала міністра освіти у Відні і подала прохання про захист проти польського шовінізму. Проте міністр дав тільки заспокойливу відповідь. (Левицький, 1926:357).

У той же час у Відень було відправлено 800 петицій (Левицький, 1926:359) зі всієї Галичини з вимогою створення українського університету.

14 грудня 1901 р. був проведений за розпорядженням архієпископа А. Шептицького теологічний семінар, учасники якого виявили солідарність зі всіма українськими студентами. Зусилля українських депутатів у Відні у вирішенні справи виключення студентів були безуспішними. Виключення українських студентів порівнювали з таким самим процесом німецьких студентів у Празі в 1409 р.

21 жовтня 1902 р. в Палаті представників відбулися слухання депутата Ю. Романчука стосовно заснування українського університету. Але поляки протиставили всі можливі аргументи проти заснування українського університету, і пропозиція не була прийнята.

2 березня 1906 р. між українськими і польськими студентами знову сталися криваві сутички, причиною цього було те, що ректор Поль Грузинський заявив українській делегації, яка прибула до нього, що він не розуміє української мови, а офіційною мовою в університеті є польська мова.

23 січня 1907р. нові конфлікти потрясли Львівський університет. Ректор викликав поліцію, яка заарештувала понад 100 українських студентів. По всій Галичині відбулися демонстрації проти незаконних дій адміністрації.

Українців також підтримали Віденські студенти, які 10 лютого 1907 р. організували у столиці демонстрацію протесту (Левицький, 1926: 359).

21 лютого 1907 р. студенти розпочали голодування на знак протесту проти кривавих подій 23 січня. Кожен день збиралися тисячі українців перед Львівською тюрмою і вимагали звільнення невинних студентів. Суд над ними проходив в умовах тиску преси, особливо Віденської, та багатолюдної демонстрації. За цим вироком половина

студентів була звільнена, але вони не хотіли покидати в'язниць до тих пір, поки всі їхні товариші не будуть звільнені. Після обіду на вимогу центрального уряду всі студенти були звільнені. Редактор Цегельський, один із представників української преси, звернувся до присутніх з такою промовою: «Це день перемоги суспільної думки цивілізованого світу над тиранією і варварством. Наші юні бійці стали на шлях боротьби за життя і смерть. Цією дорогою мусить йти весь народ, щоб бути вільним на своїй землі...» (Die jungsten Vorgänge an der Uneversitat zu lemborg, in "ukrainische Rundschau".Wien, 1907: 86)

Польська шовіністично заангажована преса висловила різкий протест центральному уряду за його втручання в галицькі судові справи. Під її тиском 4 березня 1907 р. польські студенти під час лекції проникли в університетське приміщення і напали на українських теологів, між ними розгорілася гостра боротьба.

Ця подія спонукала провідні українські кола застосовувати всі методи, щоб здійснити свій задум про заснування вільного університету. Із цією справою поїхала у Відень делегація українських професорів: Горбачевський, Комарницький, Смаль-Стоцький, Дністрянский, Колесса та Студинський. Там українські парламентарі Ю. Романчук, О. Василенко організували їм зустріч з міністром освіти, на якій вони висловили свої побажання про заснування вільного університету.

У відповідь міністр наголосив, що можливе лише заснування нових кафедр при вже існуючому навчальному закладі, а питання створення українського університету можливе в майбутньому.

Проте у Львівському університеті продовжувались конфлікти. 14 грудня 1907 р. було видано розпорядження міністра освіти про введення замість польської мови – латинської. Українські студенти відразу виступили проти. У відповідь на це польські студенти напали на них, і між нами відбулися криваві сутички. Скориставшись сприятливим моментом, провідні українські кола Галичини повернули університетське питання до парламенту, щоб його розглянути в 1910 р.

По новій справі 11 травня 1910 р. відбулися наради міністра освіти графа Штюрґха, на яких від української сторони було заявлено, що вона визнає польський характер Львівського університету тільки тоді, коли буде створений новий український університет. Граф Штюрґх заявив українському захистові, що це питання не буде вирішено односторонньо без посереднього взаєморозуміння обох зацікавлених сторін – українців і поляків.

А. Шептицький так висловлювався стосовно цієї проблеми: «Заснування українського університету у Львові є найважливішим для русинської нації». (Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Herrenhauses des Reichsrates 1909-11. XX Session, Wien, 1909: 286). Українська громадськість потребувала швидкого вирішення українського питання і виявила всі свої побажання в численних заявах, резолюціях і петиціях до центрального уряду.

Також значні зусилля для заснування університету доклали українські депутати К. Левицький та Т. Окуневський на засіданнях бюджетної комісії. Усі ці дії провідних кіл Галичини викликали велике незадоволення в польських студентів. 1 липня 1910 р. вони напали на українських студентів в аудиторії. Детальну інформацію про це подала газета «Земля і воля» за 1 липня. (Земля і Воля, 1910) «Сьогодні, у п'ятницю рано, полилась кров у Львівському університеті. Багато академіків було тяжко поранено. Студент Адам Коцко був вбитий бровнінгом». Українська академічна молодь зібралася о годині пів до десятої в III залі університету, щоб запропонувати проти ігнорування урядом справи українського університету. Як відомо, при останніх бюджетних дебатах презес польського кола посол Гломбінський заявив у своїй промові, що поляки не можуть погодитися на вилучення існуючих українських кафедр у Львівському університеті в окреме тіле, яке мало бути переходним станом до створення самостійного українського університету.

Австрійський уряд, ідучи на зустріч побажанням певних польських кіл, перестав відтоді контактувати з українською парламентарною репрезентацією, щоб тим самим і не здійснити бодай частини домагань всього українського народу у справі українського університету. Це провокаційне становище уряд польського кола дало причину того, щоб українські послі заявили, що будуть ставити перешкоди у справі заснування італійського правничого факультету у Відні. Це провокаційне становище нинішнього уряду Бінерта-Штіргха і кола польського відчуло українське студентство. Висловом його обурення було нинішнє демонстраційне віче в університеті, а епілогом віча – труп і кільканадцять важко поранених (Історія Львова, 1984: 168).

Після цієї сутички поліція заарештувала 127 чоловік, і знову тільки українських студентів, а польських тільки допитували як свідків.

З 14 лютого по 4 липня 1911 р. проходили судові засідання проти 101 українського студента. Результатом цього було засудження цих студентів до кількох місяців ув'язнення.

У I половині 1912 р. університетське питання знову з'явилося на порядку денному. У травні 1912 р. міністр освіти граф Штюргх довів лідеру українського клубу К. Левицькому, що уряд вже розробив проект університетського питання і що польські провідні кола схильні до створення українського університету у Львові (Левицький, 1926: 612). Та коли поляки у Львові отримали про це повідомлення, то організували велику акцію проти даного рішення, яку очолював польський професор Грабський (Левицький, 1926: 612).

У цей час українські представники вели з міністерством освіти переговори про зміст можливого імператорського листа стосовно до українського питання.

22 травня українські представники виклали свої вимоги з даної справи: 1) права українців у Львівському університеті не відмінюються до заснування вільного українського університету; 2) взяти до уваги, що місце розташування заснованого вищого закладу повинно бути тільки у Львові; 3) активізація українського університету повинна відбутися протягом 5 років.

Наступного дня до міністра освіти прийшла делегація українських студентів, яку очолював професор Колесса, і вручила йому свої пропозиції. Університетське питання стало головною темою усієї української громадськості не тільки в Галичині, а й для всіх українців, які проживали в Російській імперії.

4 червня 1912 р. як українські, так і польські представники отримали від уряду очікуваний власноручно написаний імператорський проект стосовно українського питання. Таких проектів було 5 (останній – 27 грудня 1912 р.), за яким український університет мав бути створений у 1916 р. Цей проект був прийнятий українськими представниками.

1913 р. почався з вимоги поляків провести конференцію із приводу українського питання, оскільки урядовий проект їх не задовольняв. Така конференція відбулася 4 січня 1913 р. під керівництвом міністра освіти Гусарека за участі українських представників. Поляки вимагали прийняти доповнення до останнього проекту, щоб уже згаданий Львівський університет зберігав польський характер. Українські представники були готові прийняти доповнення за умови чіткого підтвердження наміру створення українського університету.

28 січня 1914 р. була досягнута нова угода між українськими і польськими колами, і вони знову починають переговори про створення українського університету (Левицький, 1926: 671).

Чому так часто представники передових українських кіл вимагали вирішення університетського питання? Поляки завжди намагалися висувати нові аргументи і виносили нові пропозиції, що в кінцевому результаті призводило до провалів переговорів. Вони намагались перетворити університет виключно для розвитку польської науки, і створення українського університету суперечило їхнім планам. Щоб підкреслити польськість Львівського університету, поляки на початку ХХ ст. твердили, що він постав з Львівської Єзуїтської Академії, заснованої у 1661 р. королем Яном Казимиром, хоча її не затвердив польський сейм, а саму академію було ліквідовано у 1763 р.

Завдяки зусиллям галицьких парламентарів та Львівських студентів у 1912 р. австрійський уряд

погодився заснувати український університет (не пізніше початку 1916 р.), але війна перешкодила реалізації цього плану (Енциклопедія українознавства, 1994: 1420).

Висновок

Зайнявши Львів, поляки скасували всі українські кафедри і доцентури, а розпорядженням з 14.09.1919 р. було дозволено вступати до Львівського університету тільки тим, хто служив у польській армії і мав польське громадянство. У відповідь на це українці організували Львівський (таємний) Український університет, а при Греко-католицькій Духовній Семінарії у Львові – богословський факультет, за одночасного бойкоту всіх польських вищих шкіл аж до 1925 р. Упродовж польської окупації Львівський університет був одним із осередків польського шовінізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. 1993. С. 43.
2. Барвінський Б. Предтеча Університету ім. Франца І у Львові, 1917. С. 5.
3. Полонська-Василенко Н. Історія України. 1992. С. 375.
4. Барвінський Б. Предтеча Університету ім. Франца І у Львові. 1917. С. 17.
5. Dnistrianskyi S. Eine selbständige ruthenische Universitat. *Ukrainische Rundschau*. 1907. S. 43.
6. Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Osterreichischen Reichsrates im Jahre 1901, XVII. Session 8B. Wien. 1902. S. 6933.
7. Javolenus S. Alma mater Leopoliensis Hals Stiefmutter. *Ruthenische Revue*. 1903. S. 372.
8. Bernatzik E. Die osterreichischen Verfassungsgesetze, Wien 1911. S. 426.
9. Dnistrianskyi S. I bid. S. 45.
10. Державний архів Львівської області фонд 26 оп., 5 спр., 510 арк.
11. «Правда». 1894, випуск XII.
12. Барвінський А. Заснування кафедри історії України у Львівському університеті. 1925. С. 13.
13. Центральний Державний Історичний Архів України у Львові ф-146, оп. 4, спр. 4376, арк. 43.
14. Центральний Державний Історичний Архів України у Львові ф-146, оп. 4, спр. 4376, арк. 43–45.
15. Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Osterreichischen Reichsrates im Jahre 1901, XVII. Session 8B. Wien. 1902 S. 6933/34.
16. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1926. С. 357.
17. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1926. С. 357.
18. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1926. С. 359.
19. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1926. С. 359.
20. Die jungsten Vorgänge an der Unversitat zu lemborg, in "ukrainische Rundschau". Wien. 1907. S. 86.
21. Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Herrenhauses des Reichsrates 1909-11. XX Session, Wien 1911. S. 286.
22. Земля і воля. 1910. 1 липня.
23. Історія Львова документах і матеріалах 1984. С. 168.
24. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр. 1926. С. 612.
25. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр. 1926. С. 612.
26. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр. 1926. С. 671.
27. Енциклопедія українознавства, том 4. 1994. С. 1420.

REFERENCES

1. Kugutyak M. Halychyna: storinky istorii [Galicia: pages of history.] 1993-p. 43 [In Ukrainian]
2. Barvinsky B. Predtecha Unversytetu im. Frantsa I u Lvovi [Forerunner of the University. Francis I in Lviv] 1917-s. 5 [In Ukrainian]
3. Polonska-Vasylenko N. Istoriia Ukrainy [History of Ukraine] 1992 p. 375 [In Ukrainian]
4. Barvinsky B. Predtecha Unversytetu im. Frantsa I u Lvovi [Forerunner of the University. Francis I in Lviv] 1917 -s. 17 [In Ukrainian]
5. Dnistrianskyi S. Eine selbständige ruthenische Universitat // Ukrainische Rundschau. [An independent Ruthenian university // Ukrainian reviewer] 1907s.43 [In German]

6. Stenographische Protokolle uber die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Osterreichischen Reichsrates im Jahre 1901, XVII. Session 8B. [Stenographic protocols on the sittings of the houses of the registers of the Austrian Reichsrates in the year 1901, XVII. Session 8B.] Wien. 1902 S.6933 [In German]
7. Javolenus S. Alma mater Leopoliensis Hals Stiefmutter // Ruthenische Revue- [Alma mater Leopoliensis neck stepmother] 1903. S. 372 [In German]
8. Bernatzik E. Die osterreichischen Verfassungsgesetze [The Austrian constitutional laws] Wien 1911. S. 426. [In German]
9. Dnistrianskyi S. Eine selbstandige ruthenische Universitat // Ukrainische Rundschau. [An independent Ruthenian university // Ukrainian reviewer] 1907 s. 45 [In German]
10. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti fond 26 op., 5 spr., 510 ark. [State Archives of Lviv region fund 26 op., 5 spr., 510 ark.] [In Ukrainian]
11. Pravda ["Truth"] - 1894, issue XII [In Ukrainian]
12. Barvinsky A. Zasnuvannia kafedry istorii Ukrainy u Lvivskomu universyteti [Establishment of the Department of History of Ukraine at Lviv University.] 1925 p. 13 [In Ukrainian]
13. Tsentralnyi Derzhavnyi Istorychnyi Arkhiv Ukrainy u Lvovi f-146, op. 4, spr. 4376, ark. 43 [Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv f-146, op. 4, file 4376, sheet 43] [In Ukrainian]
14. Tsentralnyi Derzhavnyi Istorychnyi Arkhiv Ukrainy u Lvovi f-146, op.4, spr.4376 ark.43-45 [Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv in f-146, op.4, file 4376 sheets 43-45] [In Ukrainian]
15. Stenographische Protokolle uber die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Osterreichischen Reichsrates im Jahre 1901, XVII. Session 8B. [Stenographic protocols on the sittings of the houses of the registers of the Austrian Reichsrates in the year 1901, XVII. Session 8B.] Wien. 1902 S. 6933 // 34 [In German]
16. Levitsky K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv [History of political thought of Galician Ukrainians] 1926 p. 357 [In Ukrainian]
17. Levitsky K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv [History of political thought of Galician Ukrainians] 1926 P.357 [In Ukrainian]
18. Levitsky K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv [History of political thought of Galician Ukrainians] 1926 P. 359 [In Ukrainian]
19. Levitsky K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv [History of political thought of Galician Ukrainians] 1926 p. 359 [In Ukrainian]
20. Die jungsten Vorgange an der Uneversitat zu leMBERG, in "ukrainische Rundschau" [The young Vorgange at the University of Lemberg, in the "Ukrainian Round Show"] Wien.1907 S. 86 [In German]
21. Stenographic protocols uber die Sitzungen des Herrenhauses des Reichsrates [Stenographic protocols about the meetings of the manor of the Reichsrat] 1909-11.XX Session, Wien 1911. S. 286 [In German]
22. Zemlia i volia [Land and Freedom], July 1910-1. [In Ukrainian]
23. Istoriia Lvova dokumentakh i materialakh [History of Lviv documents and materials] 1984 p. 168 [In Ukrainian]
24. Levitsky K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv 1848-1914 [History of political thought of Galician Ukrainians 1848-1914] 1926 p. 612 [In Ukrainian]
25. Levitsky K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv 1848-1914 [History of political thought of Galician Ukrainians 1848-1914] 1926 P. 612 [In Ukrainian]
26. Levitsky K. Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv 1848-1914 [History of political thought of Galician Ukrainians 1848-1914] 1926 p. 671 [In Ukrainian]
27. Entsyklopediia ukrainoznavstva, tom 4, 1994, s.1420 [Encyclopedia of Ukrainian Studies, Volume 4, 1994, p. 1420] [In Ukrainian].